

Тернопільська обласна
універсальна наукова бібліотека

Об'єднуємо зусилля:
інформаційне забезпечення соціальної
реабілітації та інтеграції в суспільство
людей з особливими потребами

(до Міжнародного дня інвалідів)

Методичні поради

Тернопіль
2010

УДК 021 (477.84)
ББК 78. 342 (4 Укр.Те)
О—13

Підготувала: С. Т. Єрошенкова, завідувачка науково-методичного відділу ТОУНБ

Бібліографія: Л. Б. Оленич, завідувачка інформаційно-бібліографічного відділу ТОУНБ

Редактор: Г. Й. Жовтко

Комп'ютерний набір: С. Т. Єрошенкова, завідувачка науково-методичного відділу ТОУНБ

Комп'ютерна верстка: В. І. Раківський, завідувач відділу автоматизації та механізації бібліотечних процесів ТОУНБ

Відповідальний за випуск: В. І. Вітенко, директор ТОУНБ

О—13 Об'єднуємо зусилля: інформаційне забезпечення соціальної реабілітації та інтеграції в суспільство людей з особливими потребами : (до Міжнар. дня інвалідів) : метод. поради / Терноп. обл. універс. наук. б-ка ; підгот. С. Т. Єрошенкова ; бібліогр. Л. Б. Оленич ; ред. Г. Й. Жовтко. — Т. : [б. в.], 2010. — 27 с.

Пропонуємо вашій увазі методичні матеріали про роботу книгозбірень із людьми з особливими потребами. Рекомендовану літературу та вебліографію можна використовувати для поглибленого вивчення цієї теми.

Адресовано спеціалістам бібліотечних установ та всім, кого цікавить дане питання.

УДК 021 (477.84)
ББК 78. 342 (4 Укр.Те)

Вступ

Сьогодні цивілізований світ починає формувати нову культурно-етичну норму — повагу до фізично й інтелектуально обмежених членів суспільства відповідно до міжнародного законодавства.

У статті 24 Конституції України записано: «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом». Реалізувати це право, як і інші, закріплені в міжнародних документах і ратифіковані Україною, не просто, коли це стосується інвалідів.

Багато зробила для захисту прав людей із вадами здоров'я Організація Об'єднаних Націй. Завдяки своїй діяльності, яка часто стимулювала прийняття національного законодавства та вироблення національної політики, їй удалося зосередити центр уваги не на фізичних недоліках, а на фізичних можливостях особистостей.

3 грудня 1982 року було прийнято «Всесвітню програму дій стосовно інвалідів», яка передбачала проведення ефективних заходів для запобігання інвалідності, відновлення працездатності та реалізацію мети «рівності» і «повної участі» громадян з особливими потребами в соціальному житті й розвитку. Ці концепції повинні затверджуватися та виконуватися однаково в усіх країнах, незалежно від їх рівня розвитку.

У 1992 році, у кінці Десятиріччя інвалідів (1983—1992), яке було періодом зростання обізнаності та організації заходів, спрямованих на покращення становища осіб із фізичними вадами, надання їм рівних можливостей, Генеральна Асамблея ООН проголосила 3 грудня Міжнародним днем інвалідів. Ця подія має важливе значення для подальшої інтеграції в суспільство людей з обмеженими можливостями.

Понад 500 мільйонів людей у світі є інвалідами в результаті розумових, фізичних чи сенсорних розладів. Серед них — близько 3 мільйони мешканців України. На Тернопільщині проживають 52 тисячі таких осіб.

В області розроблені та діють програми: «Про реалізацію Національної програми професійної реабілітації та зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями», «Програма ранньої соціальної реабілітації дітей-інвалідів», «Турбота», а з 2005 року — «Ветеран», яка фінансується з обласного бюджету для забезпечення статутної діяльності громадських організацій.

Міжнародний день інвалідів відзначає й наша держава, що затверджено Указом Президента України від 27 листопада 1993 року. Мета даного заходу — привернення уваги до проблем тих, хто став інвалідом від народження, у дитинстві чи під час дорослого життя.

За останні роки чисельність людей з вадами здоров'я в Україні, на жаль, зростає більш ніж на півмільйона. Причиною цього є природні катаклізми, техногенні катастрофи, забруднення навколишнього середовища, дорожньо-транспортні пригоди, вроджені патології та хронічні захворювання тощо.

За роки незалежності України державна політика щодо інвалідів зазнала кардинальних змін. Якщо за часів СРСР основні зусилля країни спрямовувалися на соціальне забезпечення цієї категорії громадян, то нині її діяльність ґрунтується на соціальному захистові таких осіб. В основі даного принципу лежить не соціальне забезпечення як пасивна функція соціального захисту, а захищеність інвалідів через створення для них у суспільстві відповідних умов та рівних можливостей для реалізації життєвих потреб, здібностей, творчого потенціалу.

Сьогодні в Україні за рахунок коштів державного бюджету здійснюється реалізація низки програм соціального захисту людей з особливими потребами, серед яких: забезпечення протезно-ортопедичними виробами та спеціальним автотранспортом, санаторно-курортне оздоровлення, виплата грошових компенсацій на бензин, ремонт, технічне обслуговування автомобілів та транспортне обслуговування, безкоштовне та пільгове встановлення інвалідам I та II груп телефонів, надання матеріальної допомоги, соціальна, трудова та професійна реабілітація цих громадян тощо.

Створення належних умов життєдіяльності дасть можливість людям з особливими потребами повніше реалізувати особистий потенціал, брати посильну участь у всіх сферах життя суспільства. До цього спонукає підписання Україною міжнародних документів, згідно з якими формується та покращується власна правова база й розробляються відповідні соціальні програми. Так у 1991 році було прийнято, а в наступні роки доповнено та вдосконалено Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні». Він передбачає спеціальні права для громадян з обмеженими можливостями, без яких вони не можуть успішно інтегруватися в суспільство, зокрема: на медичну допомогу (безкоштовно або на

пільгових умовах), медичну реабілітацію й санаторно-курортне лікування, забезпечення безперешкодного доступу до інформації за допомогою засобів комунікації та об'єктів соціальної інфраструктури. Крім того, гарантуються права на освіту, працевлаштування, матеріальне забезпечення, соціально-побутове та транспортне обслуговування, створення громадських об'єднань.

Відповідно до положень цього закону розроблено й затверджено цілу низку документів, зокрема: «Комплексну програму розв'язання проблем інвалідності в Україні», «Положення про медико-соціальну експертизу», «Положення про індивідуальну програму реабілітації», «Положення про фонд соціального захисту інвалідів в Україні».

Протягом останніх років прийнято чимало законодавчих і нормативних актів, що гарантують соціальну захищеність державою тих категорій громадян, які через вроджені або набуті фізичні чи психічні вади потребують особливої уваги та підтримки. Серед них: закони України «Про внесення змін до деяких законів України щодо реалізації інвалідами права на трудову зайнятість» (23 лютого 2006 р.), «Про реабілітацію інвалідів в Україні» (6 жовтня 2005 р.), «Про внесення змін до Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (31 травня 2005 р.). Їх можна знайти на офіційному сайті Верховної Ради України за адресою: <http://zakon.rada.gov.ua>.

Передумовою гарантій зайнятості для осіб з вадами здоров'я є здобуття відповідної освіти та професії. Законодавство гарантує таким громадянам право на навчання й професійну підготовку. Діти-інваліди мають право на безплатне навчання в спеціальних позашкільних, загальних та вищих навчальних закладах.

24 вересня 2008 року Україна підписала Конвенцію ООН про права інвалідів. Хочеться вірити, що цей крок сприятиме поліпшенню становища людей з обмеженими можливостями.

На допомогу бібліотекареві

Останнім часом у суспільстві все більше уваги приділяється вирішенню соціальних проблем людей з обмеженими фізичними можливостями. Публічна бібліотека як соціальний інститут, що надає вільний доступ до інформації та знань, повинна брати активну участь у цьому процесі.

На сучасному етапі пріоритетними напрямками роботи книгозбірень з інвалідами мають стати: соціальний, інформаційний, психологічний, дозвіллевий, професійно-реабілітаційний. Цьому сприятиме координація діяльності бібліотек з органами місцевої влади, державними та громадськими організаціями, соціальними, юридичними, психологічними службами, центрами реабілітації, методичними та навчальними закладами, спортивними, молодіжними об'єднаннями, Товариством Червоного Хреста тощо.

В області діють:

— **Тернопільська міська організація інвалідів опорно-рухового апарату** (керівник — Коблюк Михайло Петрович);

— **Асоціація батьків та опікунів дітей-інвалідів** (керівник — Зацухна Ольга Степанівна);

— **Тернопільська обласна організація Українського товариства глухих** (керівник — Скульський Євген Петрович);

— **Тернопільська обласна організація Всеукраїнської організації інвалідів «Союз організацій інвалідів України»** (керівник — Башта Олександр Ілліч);

— **Тернопільська обласна організація «Служба спілкування між інвалідами Тернопільщини»** (керівник — Качановська Ярослава Василівна);

— **Тернопільська обласна організація Українського товариства сліпих** (керівник — Войтович Олексій Павлович);

— **Тернопільський обласний осередок спортивної федерації глухих України** (керівник — Скульський Євген Петрович);

— **Тернопільський фонд соціального захисту і реабілітації інвалідів по зору** (керівник — Войтович Олексій Павлович).

Книгозбірні можуть об'єднувати зусилля всіх закладів, які виявляють милосердя. Тому велике значення в роботі бібліотек має співпраця із службою соціального забезпечення населення, адміністрацією району, медичними закладами тощо.

В обслуговуванні осіб з обмеженими можливостями постає багато проблем. Основна з них — недостатнє фінансування, а ще — відсутність комплектування спеціальною літературою, незадовільне оснащення технічними засобами. Але, незважаючи на негаразди, бібліотеки намагаються задовольнити запити цієї категорії користувачів, допомогти їм перебороти почуття самотності, невпевненості в собі та своїх силах, повернути віру в себе.

Для того, щоб надавати послуги соціально незахищеним групам населення, інвалідам та людям похилого віку, перш за все необхідно:

- 1) вивчити потреби в інформації даної категорії читачів;
- 2) сформувати зібрання літератури, яке буде доступне за змістом і формою;
- 3) організувати доукомплектування з обмінно-резервного фонду;
- 4) налагодити інформаційно-бібліографічне обслуговування;
- 5) скласти спільні плани роботи з районними радами ветеранів та товариствами інвалідів.

Систематичній роботі з громадянами з особливими потребами сприятиме створення **Центру для людей з обмеженими можливостями**.

Для удосконалення обслуговування даної категорії користувачів можна сформувати спеціальну картотеку, яка б містила таку інформацію:

- прізвище, ім'я та по батькові особи;
- адресу, телефон;
- вік;
- зацікавлення;
- вид обслуговування (удома, у бібліотеці).

До надання послуг читачам удома варто залучати волонтерів, зокрема користувачів книгозбірні.

При індивідуальній роботі з інвалідами необхідно використовувати традиційні форми бібліотечної діяльності: носіння книг додому, бесіди, індивідуальне інформування, персональні запрошення на масові заходи, складання тематичних добірок, рекомендаційних списків тощо.

Поширенню життєво необхідних відомостей серед людей з обмеженими можливостями сприятимуть «зони інформації», які можуть включати:

1) тематичні папки: «Законодавство України», «Пільги інвалідам», «Освіта», «Медицина», «Оформлення субсидій», «Ваше здоров'я», «Зупинись! Інформація для тебе», «Людина та її здоров'я», «Працевлаштування» та ін.;

2) папки-досьє з фактографічними матеріалами про:

- навчальні заклади (адреси, реквізити, номери телефонів, графіки роботи приймальних комісій, правила прийому документів, форми та терміни навчання, факультети, спеціалізації, перелік екзаменів, наявність підготовчих курсів, сума оплати за навчання, пільги інвалідам);
- медичні та реабілітаційні заклади, протезно-ортопедичні підприємства (адреси, реквізити, графіки роботи, правила прийому громадян з особливими потребами, перелік захворювань, лікування яких здійснюється в даній установі, наявність спеціалізованого обладнання для протезування, прейскурант цін на послуги, пільги особам з вадами здоров'я);
- служби побуту, що обслуговують людей з обмеженими можливостями, та пільги, які їм надаються;
- розклад руху та маршрути громадського транспорту;
- магазини.

Доповнювати їх можуть тематичні картотеки, що сприятимуть знайомству людей, які знаходяться в інформаційному вакуумі, обміну між ними відомостями, виявленню спільних інтересів, а за бажанням — встановленню особистих контактів, зокрема: «Вас захищає закон», «Люди для людей», «Служба взаємодопомоги», «Милосердя й доброта — найбільші людські цінності», «Ваше здоров'я», «Лікує природа», «Будьмо знайомі» тощо.

Основним напрямком роботи бібліотеки має стати інформаційний. Для надання відомостей із питань правового, соціального, психологічного захисту населення рекомендуємо організувати на базі книгозбірні консультаційні пункти юриста, психолога, соціального працівника з чітко визначеними графіками роботи. У цей час доцільно проводити дні інформації, присвячені

заздалегідь визначеним темам, що стосуються життєдіяльності людей із певними вадами здоров'я, наприклад:

- «Працевлаштування»;
- «Соціальні гарантії людям з обмеженими можливостями»;
- «Пільги інвалідам»;
- «Подолання стресу після травми»;
- «Мої страхи»;
- «Психологічне розвантаження» тощо.

Одночасно варто організовувати виставки, біля яких влаштовувати бесіди, огляди літератури.

Також буде корисним проведення тренінгу для людей з особливими потребами, на який можна запросити фахівця центру зайнятості. Для прикладу, на занятті на тему «Правові особливості працевлаштування та умов праці людей з обмеженими функціональними можливостями» варто розглянути такі питання:

1. Правові проблеми працевлаштування інвалідів.
2. Робоче місце цих людей.
3. Органи, що здійснюють працевлаштування громадян із вадами здоров'я.
4. Професійне навчання осіб з особливими потребами.

Для надання психологічної допомоги людям із вадами здоров'я доцільною є організація занять у формі вікторин, розвиваючих ігор, тренінгів, тестів, що допоможе їм повноцінно брати участь у житті суспільства, зруйнувати соціальні бар'єри тощо. До здійснення такої роботи необхідно залучати працівників спеціалізованих закладів та організацій, служб психологічного захисту дітей, педагогів-психологів.

Розкриттю творчого потенціалу інвалідів сприятиме їх участь у масових заходах. У рамках діяльності бібліотерапевтичного центру рекомендуємо провести благодійне свято «Повір у себе». Його орієнтовна програма може бути такою:

- літературна вікторина;
- музичний конкурс на краще виконання пісень;
- змагання ерудитів;
- конкурс «Поле чудес»;
- книжкова виставка «Передай добро по колу»;

- огляд робіт людей з особливими потребами «Красу відчуєш серцем»;
- підведення підсумків, вручення призів переможцям.

До проведення заходу доцільно запросити спонсорів, які б допомогли придбати подарунки. Свій внесок можуть зробити члени гуртків, що функціонують у бібліотеці, виготовивши їх власноручно.

Для організації дозвілля людей з обмеженими можливостями пропонуємо проводити дні спілкування, які включатимуть:

- читацькі діалоги, під час яких можна обмінятися думками про книги, навчання тощо;
- консультації спеціалістів;
- презентації нової літератури;
- представлення творчих доробків «Творча вітрина»;
- відбір творів для прочитання вдома.

Таким чином створюються умови для спілкування, що сприяє розвитку впевненості в собі, покращується настрій, люди відчують себе повноцінними громадянами суспільства.

Організація дозвілля шляхом заснування клубів за інтересами, сімейних клубів, гуртків допоможе особам з обмеженими можливостями оволодіти навиками просторової орієнтації, самообслуговування, пізнання навколишнього середовища, самореалізації.

Для об'єднання родин, які мають інвалідів, варто створити клуби сімейного дозвілля, під час яких можна організувати:

- вечори-зустрічі;
- круглі столи;
- тематичні вечори.

Найбільш поширеною формою міжособистісного спілкування в бібліотеці мають бути клуби за інтересам, зокрема: «Поговоримо по щирості», «Діалог», «У колі друзів», «Надія» тощо.

Діючи в цьому напрямку, книгозбірні повинні упроваджувати ідеї толерантності, організовувати спільні заходи для різних категорій користувачів.

Теми:

- «Ти — людина, і тим неповторна»;
- «Вчимося толерантності»;
- «Не завдавай зла іншому»;

- «Повага до людей є повагою до самого себе»;
- «Батьки і діти: одвічне коло»;
- «Ріка нашої пам'яті»;
- «Це вічне і святе, найперше слово: мама».

Важливим напрямком роботи є професійно-реабілітаційний. Кожна бібліотека може створити на власній базі центри (гуртки) професійної реабілітації, залучивши спеціалістів центру зайнятості. Варто спробувати навчити людей з обмеженими можливостями найпростішому: вишиванню, плетінню бісером, шиттю, в'язанню, куховарству. А психологи та соціальні педагоги формуватимуть у них елементарні навички: дотримання особистої гігієни, приготування їжі, поводження з грішми, що дасть можливість залучати інвалідів до посиленої трудової діяльності.

Важливим бібліотерапевтичним напрямком є виставкова робота.

Рекомендуємо організувати:

1. Виставки-роздуми з проблемних питань життєдіяльності людей з обмеженими можливостями: «Що таке страх і як з ним боротися?», «Облаштування квартири, де проживає інвалід» та ін.

2. Тематичні виставки: «Душу зцілює добро», «Для тих, хто полюбить сад», «Стіл здоров'я», «Готуємо самі», «Шлях до себе», «Перечитайте цю книгу», «Допоможи собі сам».

Щоб такі прийоми роботи були ефективними, паралельно необхідно організовувати бесіди, огляди літератури. Так біля книжкової виставки «Аптека на городі» можна провести бесіду про методи лікування народної медицини, розмістити рецепти.

3. Виставки-персоналії про людей, які не тільки не підкорилися недужі чи «поганій» долі, але здебільшого змінили її, підтверджуючи тим самим, що головне — сильний характер.

Такі покази можуть бути присвячені життю відомих особистостей, наприклад: Ярослава Мудрого, Іллі Рєпіна, Людвіга Ван Бетховена, Лесі Українки, Василя Єрошенка, Костянтина Цюлковського, Миколи Островського, Зіновія Гердта, Марії Приймаченко та інших, які, ставши інвалідами, продовжували плідно працювати.

Серед наших краян також є люди, які, подолавши недугу, досягли значних успіхів у своєму житті. На їхньому прикладі слід

учити протистояти життєвим негараздам, знаходити в собі сили до повноцінного життя. Варто організувати персональні виставки інвалідів, які проживають у вашій місцевості, на теми: «Світ твоїх фантазій», «Це зміг би і ти» тощо. Доцільним буде проведення зустрічей із творчо обдарованими людьми з вадами здоров'я, презентацій їх творчих доробків, літературних композицій тощо.

У Тернопільській обласній науковій бібліотеці відбувся благодійний вечір-зустріч «Неповторний світ Світлани Драган» із тернопільською художницею, жінкою з непростою долею, великим талантом, чистою душею, інвалідом із дитинства. У заході взяли участь представники державних та громадських організацій, а саме: Тернопільської обласної організації Товариства Червоного Хреста України, Тернопільського обласного відділення Фонду соціального захисту інвалідів, Тернопільського міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, студенти Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка.

Світлана Драган розповіла присутнім про свою творчість, а також представила власні картини та вироби з бісеру.

Особливе значення в діяльності книгозбірень має забезпечення інвалідам вільного доступу до інформаційних ресурсів Інтернету. Всесвітня мережа дозволяє розширити межі спілкування, яке для осіб з вадами здоров'я має життєво важливий, у якійсь мірі реабілітаційний характер. Тому на базі центральних, міських бібліотек необхідно створити інтернет-класи, відвідувати які будуть люди з особливими потребами, попередньо сформовані в групи за різними ознаками (віковою, рівнем освіти, видами хвороби, характером трудової діяльності). Значну роль у цьому процесі відіграватиме консультант, який буде проводити навчання даної категорії користувачів. Він повинен володіти не тільки знаннями сучасних новітніх технологій, а й мистецтвом спілкування.

Перше заняття необхідно розпочати з найпростішого:

- бесід на теми: «Я і комп'ютер», «Що таке світова мережа Інтернет?», «Сучасні інформаційні технології» тощо;
- книжкових виставок, які допоможуть початківцям ближче познайомитися з комп'ютерними технологіями;
- показу фільмів.

Другим етапом буде навчання елементарним навикам роботи на комп'ютері:

- малюванню;
- основ комп'ютерної грамотності методом навчальної гри;
- текстовому набору;
- пошуку інформації у Всесвітній мережі.

В Інтернеті існує вже досить велика кількість офіційних веб-сторінок різноманітних установ, а також загальнодоступних ресурсів, присвячених різним сферам життя громадян із вадами здоров'я.

Загальні сайти

- **Всеукраїнська громадська організація «Коаліція захисту прав інвалідів та осіб з інтелектуальною недостатністю»**
(www.inteldisability-coalition.kiev.ua).
- **Disability.ru: сайт для інвалідів** (www.disability.ru).
Новини, статті, корисні посилання, пошук роботи, знайомства, форум.
- **Dislife: портал для людей з обмеженими можливостями здоров'я**
(www.dislife.ru).
Новини, законодавство, працевлаштування, спілкування.
- **Інтернет-портал Наукового товариства інвалідів «Інститут соціальної політики»** (<http://isp.rehab.org.ua/ukrainian>).
Про діяльність організації, реабілітаційні центри України, діяльність Ради з питань освіти інвалідів; новини, довідкова інформація, електронна бібліотека, законодавство та багато іншого. Передбачено можливість надання консультацій.
- **INVAK.INFO: інформаційне агентство — портал інвалідів**
(<http://invak.info>).
Відомості про події та заходи інвалідного руху, організації, конкурси, гранти, способи реабілітації; нормативні документи, бібліотека, спеціальні комп'ютерні програми. Є можливість пошуку роботи, форум.
- **Комп'ютерний клуб «Контакт» для дітей-інвалідів**
(www.kontaktklub.narod.ru).
- **LydiX.ru: соціальна мережа для інвалідів** (www.lydix.ru).

- **Національна асамблея інвалідів України**

(<http://naiu.org.ua>).

Офіційний сайт Всеукраїнського громадського соціально-політичного товариства. Мета його діяльності — об'єднання громадських організацій, членами яких є інваліди, узгодження дій та консолідація їх зусиль, спрямованих на поліпшення становища людей з вадами здоров'я в Україні, сприяння захисту конституційних прав цих громадян, підвищенню їх ролі й соціального статусу в суспільстві.

- **Повір у себе!** (<http://believe.net.ua>).

Сайт присвячено життю та проблемам інвалідів.

- **Портал для людей з обмеженими фізичними можливостями**

(www.inva-support.cn).

Спілкування, консультації психолога, сексолога, юриста.

- **Проект «Безбар'єрна Україна»**

(<http://www.netbaryerov.org.ua>).

- **Фонд соціального захисту інвалідів**

(<http://www.ispf.gov.ua/>).

Для людей з вадами зору

- **Всеросійське товариство сліпих** (<http://www.vos.org.ru/>).

Розміщено інформацію про історію товариства, його виробничу й соціальну діяльність, а також відомості про регіональні організації.

- **Всесвітній Союз сліпих** (<http://www.once.es/new>).

Загальна інформація про незрячих, текст конституції даної організації, перелік країн-учасниць та календарний план заходів. Крім того, на сайті можна ознайомитися з журналом об'єднання.

- **«Інтеграція»: клуб незрячих користувачів комп'ютерної техніки (Росія)** (<http://www.integr.org/>).

Різноманітна інформація: поради молодосвідченим сліпим користувачам ПК, відомості про фонди й гранти, роботу для людей з вадами зору, архіви програм, що полегшують їм працю на комп'ютері, матеріали для дистанційного навчання та багато іншого.

- **«Колесо познаний»: електронний еженедельник**

(www.koleso.mostinfo.ru).

Матеріали про реабілітацію та освіту інвалідів, офіційні документи, консультації, новини, форум, голосовий чат.

- **«Комп'ютерні технології для сліпих та слабозорих»**

(<http://www.tiflocomp.ru/>).

Представлено відомості про сучасні технічні засоби для людей з вадами зору.

- **Міжнародна мережа для незрячих користувачів ПК**

(<http://www.blind.net/>).

Інформаційні ресурси для сліпих користувачів персональних комп'ютерів.

- **Міжнародний центр охорони зору** (<http://www.lasik.ru/>).

Віртуальна клініка. Про очні хвороби та методи їх лікування. Посилання на найкращі англійські офтальмологічні сайти.

- **Навчально-інформаційний комп'ютерний центр Українського товариства сліпих (НІКЦ УТОС)** (www.blind.org.ua).

- **Російська державна бібліотека для сліпих** (www.rgbs.ru).

На сайті представлено інформацію про електронні каталоги та інформаційні ресурси, видавничу та науково-методичну діяльність бібліотеки, роботу дитячого та молодіжного центрів.

- **Тифлопедагоги, спеціалісти по орієнтуванню и мобільности** (<http://lyubimov.su>).

Персональний сайт Олексія Любімова — тифлопедагога, психолога, інструктора з орієнтування та мобільності. Інформація про засоби реабілітації людей з вадами зору, культурне й наукове життя, діяльність і творчість людей з вадами зору.

- **Українське товариство сліпих (УТОС)**

(<http://blindua.narod.ru>).

Діяльність Всеукраїнської громадської організації інвалідів.

- **«Чтение»: видавництво Всеросійського товариства сліпих**

(<http://www.chtenie.sp.ru>).

Сайт видавництва, яке випускає для незрячих різноманітну літературу рельєфним шрифтом Брайля.

Для людей з вадами слуху

- **Глухих.нет: інформаційно-розважальний медіапортал для глухих и слабослышащих** (<http://gluxix.net>).

- **Deafmir** (<http://deafmir.com/>).

Новини культурного життя глухих України: конкурси, концерти, спорт і т. д. Інформація про слухопротезування, навчання та працевлаштування; форум, галерея.

- **«DeafNet»: інформаційний сайт глухих, слабослышащих и всех** (www.deafnet.ru).

Мета проекту — використання можливостей і ресурсів Інтернету для подолання інформаційно-комунікативних бар'єрів, створених вадами слуху та мовлення, а також іншими хворобами. Сайт містить новини, репортажі, у тому числі випуски газети «Мир глухих», корисну інформацію; надає можливість розміщувати об'яви, спілкуватися.

- **Київська міська федерація з фізичної культури і спорту глухих** (www.deafsport.kiev.ua).
- **«Коммуналка»: творческий интернет-журнал глухих и слабослышащих друзей со всего мира** (<http://kommunalka.de>).
- **NewDeaf: російсько-український бітторрент-трекер** (<http://newdeaf.net>).

Сайт для людей з проблемами слуху; новини, форум, галерея.

- **Сайт глухих и слабослышащих** (<http://www.deafworld.ru/>).
- Розміщено корисну інформацію з медичних, соціальних, юридичних та інших питань.
- **Страна глухих** (www.deafworld.ru).

Мета проекту — інформаційна та юридична підтримка людей з вадами слуху, формування в них активної громадянської позиції, надання можливостей для спілкування, знайомства, обміну досвідом, допомога в отриманні освіти, реабілітації тощо. Розміщено корисні відомості з медичних, соціальних, юридичних питань тощо.

Для людей з вадами опорно-рухового апарату

- **Жизнь после травмы спинного мозга. Паралегия и тетралегия. Реабилитация инвалидов-колясочников** (<http://www.paralife.narod.ru/>).

Корисні поради, наукові статті та книги з рекомендаціями спеціалістів щодо реабілітації та адаптації після травми спинного мозку.

- **ООО «КБ Шанс»** (<http://www.shans.poltava.ua/ru/>).

Продукція спеціалізованого підприємства, яке виготовляє реабілітаційне устаткування для інвалідів.

- **Танцующая планета** (<http://dancingplanet.narod.ru/>).

Сайт присвячено танцям на інвалідних колясках.

- **Рівненське міське товариство інвалідів з порушенням опорно-рухового апарату** (<http://rtispora.h12.ru>).

Мета діяльності об'єднання — організаційна, освітня, соціальна, матеріальна, правова та творча підтримка людей з особливими потребами, сприяння їхній соціально-психологічній, трудовій та фізичній реабілітації.

- **«Спешите делать добро!»** (<http://miloserdie.tellur.ru/>).

Сайт про людей з ДЦП, їх проблеми та потреби, можливості та досягнення. Інформація про конкурси та проекти, форум для обговорення проблем інвалідів.

Для людей з вадами інтелекту

- **Благотворительный фонд «Даунсайд Ап»**
(<http://www.downsideup.org/index.php>).

Центр ранньої допомоги дітям із синдромом Дауна.

- **Вместе** (<http://www.sci.smolensk.ru/users/invalid/>).

Лікування та забезпечення медичною й реабілітаційною технікою.

- **Всеукраинская благотворительная организация «Даун Синдром»**
(<http://www.downsyndrome.com.ua/>).

Про синдром Дауна; новини, статті, форум, посилання, календар «Діти як діти, тільки із синдромом Дауна», відеофільм «Українські зірки — дітям із синдромом Дауна».

- **Город Золотой: благотворительный просветительский фонд содействия абилитации детей с особенностями развития «VITA»**
(<http://gold-child.ru/>).

Онлайн-консультації, форум, бібліотека.

- **Inclusion International**
(<http://www.inclusion-international.org/>).

Англomовний сайт Всесвітньої мережі організацій батьків та родин, які виховують осіб з інтелектуальною недостатністю.

- **Искра: сайт для людей с трудностями интеллектуального развития и их друзей** (www.kipina.ru).

Складається з двох частин: в одній люди з особливими потребами самі можуть читати, писати та спілкуватися; в іншій — матеріали для батьків, педагогів, психологів; бібліотека, новини, форум.

Для людей з вадами мовлення

- **Дислексия: информационно-образовательный портал о дислексии и для дислексиков** (www.dyslexia.ru).
Сайт Центру корекції письма Тетяни Гогуадзе (м. Москва).
- **Заикание? Лечение заикания у детей и взрослых новыми методами** (www.dictor.ru).
Інформація про методи лікування заїкання; форум, блог.
- **ZAIKANIE.COM: первый русский сайт для людей, преодолевающих заикание** (www.zaikanie.com).
Розміщено матеріали про заїкання, методики подолання цієї вади.
- **Логопед-Кабинет в Центре Москвы** (www.logos.pp.ru).
Сайт логопедичного кабінету. Містить рекомендації для осіб з вадами мовлення, словник спеціальних термінів, бібліографію. Є можливість отримати консультацію логопеда.
- **Независимый сайт о заикании** (www.stuttering.su/node/69).
Основна мета проекту — забезпечення тих, хто має вади мовлення, їх близьких, фахівців найбільш повною та достовірною інформацією про заїкання та методи його лікування. Передбачено можливість отримання консультацій.

Інклюзивна освіта

- **АІК: благодійний фонд розвитку комп'ютерних та інформаційних технологій для інвалідів** (<http://aik.ua/>).
Сайт створено інвалідами I—II груп тяжких форм захворювань. Проекти фонду: акція «Світ без кордонів», «Комп'ютер — спосіб життя», Центр дистанційного навчання для інвалідів, комп'ютерна бібліотека, Інформаційний центр інвалідів, «Інтернет без кордонів».
- **e-Schola.org.ua: віртуальна освітня мережа** (<http://e-schola.org.ua/>).
Відкрите навчальне середовище для подолання соціальної ізоляції людей з особливими потребами, їх участі в електронному навчанні. Напрямки: комп'ютерна грамотність та спілкування, робота в команді та мистецтво прийняття рішень, лідерські та підприємницькі навички, розкриття талантів.

Уся робота бібліотек має активно висвітлюватися засобами масової інформації. У місцевих періодичних виданнях варто систематично публікувати списки нових надходжень, виступати з інформаційними оглядами літератури по радіо, повідомляти населенню про найбільш важливі заходи в пресі, по телебаченню.

Бібліотека допомагає повірити в себе

(список літератури)

Про бібліотеки і бібліотечну справу [Електронний ресурс] : Закон України № 32/95—ВР від 27 січня 1995 року. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=32%2F95-%E2%F0>.

Ст. 22: Користувачі бібліотек з вадами зору мають право на одержання документів на спеціальних носіях інформації через мережу спеціалізованих та інших загальнодоступних бібліотек.

Про публічні бібліотеки [Текст] : Маніфест ЮНЕСКО, 1994 р. // Публічна бібліотека: місія : (З досвіду різних країн. Погляд методиста) / М-во культури і мистецтв України, Нац. парлам. б-ка України. — К., 2004. — С. 38—40.

Рекомендації проекту PULMAN [Електронний ресурс] / пер. Я. Є. Сочинська ; наук. ред. В. С. Пашкова. — Режим доступу: <http://www.pulmanweb.org/dgms/DGM-Ukrainian-Ver-Dec02.doc>.

Стандартные правила обеспечения равных возможностей для инвалидов и деятельность Специального докладчика [Електронний ресурс] : [приняты Генеральной Ассамблеей ООН на 46-й сессии 20 дек. 1993 г.]. — Режим доступа: <http://www.un.org/russian/disabilities/default.asp?id=548>.

* * *

Васильченко, С. Бібліотечно-інформаційне обслуговування людей з обмеженими можливостями [Текст] / С. Васильченко, Н. Солонська, О. Воскобойнікова-Гузєва // Бібліотечний вісник. — 2002. — № 1. — С. 37—41.

Диянская, Г. Свободным и комфортным — таким должен быть для всех инвалидов доступ к информации [Текст] / Г. Диянская // Библиотека. — 1993. — № 3. — С. 24—27.

Долинська, І. Бібліотека як один із центрів реабілітації та інтеграції в суспільстві користувачів із обмеженими можливостями [Текст] / І. Волинська // Бібліотечна планета. — 2007. — № 1. — С. 13—16. — (Бібліотека в соціальному аспекті).

Литвин, А. В. Особливості класифікації та специфіка бібліотечного обслуговування читачів з вадами зору [Текст] / А. В. Литвин // Вісник Книжкової палати. — 2005. — № 7. — С. 26—29.

Пашкова, В. С. Рівноправний доступ, рівні можливості: еволюція бібліотечного обслуговування громадян із особливими потребами [Текст] / В. С. Пашкова // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. — 2006. — № 3. — С. 26—34.

Пашкова, В. С. Роль національних бібліотечних асоціацій у вдосконаленні бібліотечного обслуговування неповноспроможних громадян [Текст] / В. С. Пашкова // Інва.net. — 2006. — Вип. 13. — С. 4—6.

Те ж // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://libr.rv.ua/index.php?name=Files&op=view_file&lid=13.

Прокопенко, Л. Принципи рівних можливостей: проблеми бібліотечного обслуговування людей з особливими потребами в проектах ІФЛА [Текст] / Л. Прокопенко // Вісник Книжкової палати. — 2009. — № 6. — С. 14—18.

Ярощук, В. П. Для розвитку загальнодоступності публічних бібліотек [Текст] / В. П. Ярощук // Інва.net. — 2006. — Вип. 13. — С. 7—9 : іл.

Те ж // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://libr.rv.ua/index.php?name=Files&op=view_file&lid=13.

З досвіду роботи бібліотек України

Ашаренкова, Н. Обслуговування користувачів з особливими потребами в публічних бібліотеках. Послуги, що стають реальністю для України [Текст] / Н. Ашаренкова // Бібліотечна планета. — 2006. — № 1. — С. 7—11 ; 2005. — № 4. — С. 7—11.

Золотнюк, А. Поріг бібліотеки не Рубікон. Але і його іноді важко перейти [Текст] : [про обслуг. від. міськ. абонементу Терноп. ОУНБ пенсіонерів та людей з особливими потребами] / А. Золотнюк // Вільне життя. — 2010. — 5 берез. — С. 5. — (Запрошення).

Курій, Н. «У Петрикові краще, аніж у Раю» [Текст] : [«Неповторний і багатогранний світ Світлани Драган» — під такою назвою відбувся благодійний вечір-зустріч із талановитою художницею в Терноп. ОУНБ] / Н. Курій // Свобода. — 2010. — 11 черв. — С. 8 : фотогр. — (Її рукою водить любов).

Левицька, Л. Волонтери носять книги додому [Текст] : [прогр. допомоги людям з особливими потребами діє в Терноп. ОУНБ] / Л. Левицька // Голос України. — 2010. — 18 черв. — С. 11.

Мірошниченко, Н. О. Бібліотека як ресурсний центр соціокультурної реабілітації [Текст] : [про Центр обслуг. користувачів

з особливими потребами Херсон. ОУНБ] / Н. О. Мірошниченко // Інва.net. — 2006. — Вип. 13. — С. 17—18 : фотогр.

Те ж // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://libr.rv.ua/index.php?name=Files&op=view_file&lid=13.

«Навчи своє серце добру!» [Текст]: (Метод. поради бібліотекарям у роботі з дітьми-інвалідами, соціально-незахищеними дітьми) / Терноп. обл. б-ка для дітей; уклад. Л. Томків. — Т.: [б. в.], 2008. — 13 с.

Те ж // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://odb.te.ua/?menu=info&id=189>.

Озарчук, П. В. Майстер-клас «Інтернет-Окуляр» [Текст]: [у Рівнен. обл. б-ці] / П. В. Озарчук // Інва.net. — 2006. — Вип. 13. — С. 14—15 : фотогр.

Те ж // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://libr.rv.ua/index.php?name=Files&op=view_file&lid=13.

Опис впровадженої інновації «Орієнтири доступного світу» [Електронний ресурс]: [про забезп. доступу до інформ. ресурсів людям з обмеженими фіз. можливостями в б-ках ЦБС для дорослих м. Миколаєва]. — Режим доступу: <http://profy.nplu.org/articles.php?lng=uk&pg=617>.

Пашкова, В. Інтернет-центри для сліпих відкрилися в Києві, Рівному та Херсоні [Текст] / В. Пашкова // Бібліотечний форум України. — 2006. — № 3. — С. 8.

Радчук, І. Центр «Інтернет-окуляр» Рівненської державної обласної бібліотеки [Електронний ресурс] / І. Радчук. — Режим доступу: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:KBgm-IbG0l4J:oa.elibukr.org/bitstream/1984/277/1/Radchuk_I_Tsentr.doc.

Сисюк, О. І. «Інтернет-Окуляр»: шлях до самореалізації [Текст]: [Рівнен. обл. б-ка] / О. І. Сисюк // Інва.net. — 2006. — Вип. 13. — С. 11—13 : фотогр.

Те ж // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://libr.rv.ua/index.php?name=Files&op=view_file&lid=13.

Слесаренко, Л. С. Центр «Інтернет-окуляр» в Рівненській державній обласній бібліотеці [Текст] / Л. С. Слесаренко // Інва.net. — 2006. — Вип. 13. — С. 9—11 : фотогр.

Те ж // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://libr.rv.ua/index.php?name=Files&op=view_file&lid=13.

Стадник, О. Бібліотека допомагає повірити в себе [Текст] : [про роботу з інвалідами Мукач. ЦБС Закарпат. обл.] / О. Стадник // Бібліотечна планета. — 2008. — № 4. — С. 33.

Федотова, Л. М. Бібліотечне обслуговування соціально незахищених верств населення [Електронний ресурс] : [досвід б-к Харківщини] / Л. М. Федотова // Короленківські читання, 2008 : матеріали регіон. наук.-практ. конф., 8 жовт. 2008 р. — Режим доступу: <http://korolenko.kharkov.com/61.htm>.

Щербан, Р. М. Інформаційне обслуговування людей з обмеженими можливостями [Електронний ресурс] : [у б-ках Рівнен. обл.] / Р. М. Щербан. — Режим доступу: <http://libr.rv.ua/index.php?name=Pages&op=page&pid=25>.

* * *

Інва.net [Електронний ресурс] : випуски журн. Інва.net. — Режим доступу: <http://libr.rv.ua/index.php?name=Files&op=showcat&cid=1>.

Щербан, Р. «Аптека для душі» [Текст] : інформ. бюл. «Інва.net» для людей з особливими потребами / Р. Щербан // Бібліотечний форум України. — 2009. — № 4. — С. 45—46.

Ярощук, В. Реабілітація за допомогою інформації [Текст] : [інформ. бюл. «Інва.net» Рівнен. ОУНБ] / В. Ярощук, Р. Щербан // Бібліотечна планета. — 2009. — № 1. — С. 26—27.

* * *

Библиотека без барьеров [Електронний ресурс] : неофіційний блог Центра для читателів со спецпотребностями Херсонской областной универсальной научной библиотеки им. Олеся Гончара. — Режим доступу: <http://om222.blogspot.com/>.

Інтернет-окуляр [Електронний ресурс] : [про навчально-інформ. комп'ютерний центр Рівнен. держ. обл. б-ки]. — Режим доступу: <http://www.libr.rv.ua/index.php?name=Pages&op=showcat&cid=12>.

Кроки реалізації програми «Бібліотека і милосердя» [Електронний ресурс] : [у книгозбірнях Луган. обл.]. — Режим доступу: http://www.library.lg.ua/bib_mil/about_ua.php.

Про обслуговування людей з особливими потребами [Електронний ресурс] : [у Терноп. ОУНБ]. — Режим доступу: http://www.library.te.ua/library_news/2010_rik_2010/2010_news_3.

Центр для користувачів з особливими потребами [Електронний ресурс] : [у Херсон. ОУНБ ім. О. Гончара]. — Режим доступу: <http://www.lib.kherson.ua/cor.htm>.

Центр обслуговування користувачів з особливими потребами [Електронний ресурс] : [у Житомир. ОУНБ ім. Олега Ольжича]. — Режим доступу: <http://www.lib.zt.ua/node/336>.

* * *

Бібліотека — територія добра і милосердя [Електронний ресурс] : [досвід роботи з людьми з обмеженими можливостями б-ки-філ. № 17 Сум. міськ. ЦБС]. — Режим доступу: <http://www.library-sumy.com/content/zahody/invalidy/>.

Бібліотерапевтичний центр [Електронний ресурс] : [у Кузнєцов. міськ. публіч. б-ці]. — Режим доступу: <http://www.kuzneclib.in.ua/HTMLS/10-1.htm>.

Бібліотечна терапія [Електронний ресурс] : [у Рівнен. район. централізованій системі публічно-шкільних б-к]. — Режим доступу: http://rivne.lib.rv.ua/bibl_terapai.html.

Інформаційне обслуговування людей з обмеженими можливостями в Заліщицькій ЦБС [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zallibrary.hmarka.net/start/link/380.html>.

Повір у себе [Електронний ресурс] : для людей з обмеженими фізичними можливостями : [про роботу з інвалідами в Сарнен. централізованій системі публічно-шкільних б-к]. — Режим доступу: <http://lib.sowa.com.ua/LEAP/LEAP-pp.htm>.

Повір у себе [Електронний ресурс] : Душу зцілювати добром : [про допомогу Костопіл. централізованої системи публічно-шкільних б-к людям, обділеним долею]. — Режим доступу: <http://kostopil.lib.rv.ua/Inva.html>.

Повір у себе [Електронний ресурс] : Робота з ОФМ : [про обслуг. людей з обмеженими фіз. можливостями та пенсіонерів публічно-шкільними б-ками Радивилів. р-ну]. — Режим доступу: <http://%20radlib.at.ua/publ/5/>.

Повір у себе [Електронний ресурс] : [про допомогу книгозбірень Рокитнівщини людям із вадами здоров'я]. — Режим доступу: http://roklibr.at.ua/index/povir_u_sebe/0-96.

Повір у себе [Електронний ресурс] : [про забезп. інтелектуального доступу до інформації людям з обмеженими можливостями б-ками Дубенщини]. — Режим доступу: <http://crbdubno.org.ua/inv.html>.

Повір у себе [Електронний ресурс] : [про роботу з інвалідами у Володимирец. централізованій системі публічно-шкільних б-к]. — Режим доступу: <http://volodymirec.lib.rv.ua/Povirysebe.html>.

«Турбота» [Електронний ресурс] : [про роботу з інвалідами в Дубровиц. централізованій системі публічно-шкільних б-к]. — Режим доступу: <http://dubrovitsa.lib.rv.ua/povir/index.php>.

З досвіду роботи бібліотек зарубіжних країн

Босякова, Л. Вызываем «Книгу — 03» [Текст] : [центральная б-ка Якутской ЦБС] / Л. Босякова // Библиотека. — 2000. — № 10. — С. 62—64. — (Милосердие).

Букатова, Л. «Добро по кругу» [Текст] : [б-ка-фил. № 19 ЦДБС г. Казани] / Л. Букатова // Библиотека. — 2007. — № 6. — С. 59—64. — (Библиотерапия).

Васильева, С. Безбарьерное — значит свободное... [Текст] : Как сформировать библиотечное пространство для людей с физическими ограничениями здоровья / С. Васильева // Библиотечное дело. — 2009. — № 4. — С. 27—29.

Гусева, Е. Мы нужны друг другу [Текст] : [Респ. юнош. б-ка Татарстана] / Е. Гусева // Библиотека. — 2001. — № 1. — С. 26. — (Милосердие).

Елизаровская, Л. Клуб милосердия [Текст] : [детская б-ка г. Бердска Новосибирской обл.] / Л. Елизаровская, Л. Ромаха // Библиотека. — 2001. — № 9. — С. 55—56 : фот. — (Мир детства).

Захарова, А. Соучастие в судьбе дорогого стоит [Текст] : [центральная б-ка Славгородской ЦБС Алтайского края] / А. Захарова // Библиотека. — 2005. — № 11. — С. 31—33. — (По законам милосердия).

Кабачек, О. Коррекционная педагогика: что она может дать детям [Текст] : [детские б-ки России] / О. Кабачек // Библиотека. — 1999. — № 4. — С. 83—85. — (Милосердие).

Коновалова, М. Для читателей с ограниченными возможностями [Текст] : Пути взаимодействия специальных и публичных библиотек [Калужской обл.] / М. Коновалова // Библиотечное дело. — 2004. — № 9. — С. 4—6.

Корниенко, А. «Радуга» на краю света [Текст] : [центральная детская б-ка г. Нового Уренгоя Ямало-Ненецкого автономного округа] / А. Корниенко // Библиотека. — 2005. — № 11. — С. 57—58. — (Милосердие).

Костерина, Т. Мы должны жить рядом [Текст] : Библиотека и социализация детей с ограниченными возможностями здоровья : [Ярославская обл. детская б-ка им. И. А. Крылова] / Т. Костерина,

Е. Петрова // Библиотека. — 2002. — № 4. — С. 46—50 : фот. — (Милосердие).

Кукатова, Г. В чем специфика работы с инвалидами [Текст] : [Брянская обл. науч. б-ка им. Ф. Тютчева] / Г. Кукатова // Библиотека. — 1998. — № 11. — С. 91—92. — (Милосердие).

Куликова, Л. Арт-терапия: оздоровление силой искусства [Текст] : [Архангельская обл. детская б-ка] / Л. Куликова // Библиотека. — 2003. — № 5. — С. 61—63.

Логинова, Л. Социальная помощь должна быть адресной [Текст] : [б-ки г. Кирова] / Л. Логинова // Библиотека. — 2005. — № 4. — С. 35—36. — (Милосердие. Исцеление книгой).

Мельканович, Н. «Мир не обойдется без меня» [Текст] : Эти и другие проекты ЦГДБ адресованы юным пользователям с ограниченными возможностями [г. Санкт-Петербург] / Н. Мельканович // Библиотека. — 2003. — № 6. — С. 70—72 : фот. — (Мир детства).

Митрофанова, Е. «Ковчег» помогает семье [Текст] : [детская б-ка им. Н. А. Некрасова г. Саранска Республики Мордовия] / Е. Митрофанова // Библиотека. — 2005. — № 4. — С. 75—76.

Мишечкина, А. Будь оптимистом, забудь о недугах [Текст] : [Кромская центральная б-ка Орловской обл.] / А. Мишечкина // Библиотека. — 2009. — № 9. — С. 70—72.

Пашкова, В. С. Бібліотечне обслуговування громадян з фізичними та психічними обмеженнями у США [Текст] / В. С. Пашкова // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. — 2002. — Вип. 9. — С. 611—619.

Пиджакова, Н. Возвысим душу до добра [Текст] : [детская б-ка Сергиев-Посадской ЦБС] / Н. Пиджаков, С. Полежаева // Библиотека. — 1999. — № 9. — С. 93—94. — (Милосердие. Библиотерапия).

Плетт, И. В наших силах — облегчить страдания! [Текст] : [б-ки Муниципального учреждения культуры «Центральная городская библиотека» г. Новоалтайска Алтайского края] / И. Плетт // Библиотека. — 2007. — № 5. — С. 38—39. — (По законам милосердия).

Цуканова, Е. Реабилитации поможет компьютер [Текст] : [Рязанская обл. детская б-ка] / Е. Цуканова // Библиотека. — 2005. — № 8. — С. 29—30 : фот. — (По законам милосердия).

Щеглова, И. Солнце светит всем [Текст] : [б-ка-фил. № 3 Муниципального учреждения культуры «Централизованная

библиотечная система г. Йошкар-Олы»] / И. Щеглова // Библиотека. — 2009. — № 2. — С. 69—72. — (Милосердие).

Яроцук, В. Бібліотечне обслуговування людей з особливими потребами [Текст]: [у б-ках США] / В. Яроцук // Бібліотечна планета. — 2005. — № 3. — С. 10—12.

Яценко, Г. Наша «Надежда» [Текст]: [б-ки Унечского р-на Брянской обл.] // Библиотека. — 2000. — № 1. — С. 57—58.

*Оленич Л. Б. —
завідувачка інформаційно-
бібліографічного відділу*

Зміст

Вступ	3
Єрошенкова С. Т. На допомогу бібліотекаріві	6
Оленич Л. Б. Бібліотека допомагає повірити в себе	19

*Об'єднуємо зусилля:
інформаційне забезпечення соціальної реабілітації та
інтеграції в суспільство людей з особливими
потребами*

(до Міжнародного дня інвалідів)

Методичні поради

Підготувала:	С. Т. Єрошенкова, завідувач науково-методичного відділу ТОУНБ
Бібліографія:	Л. Б. Оленич, завідувачка інформаційно-бібліографічного відділу ТОУНБ
Редактор:	Г. Й. Жовтко
Комп'ютерний набір:	С. Т. Єрошенкова, завідувачка науково-методичного відділу ТОУНБ
Комп'ютерна верстка:	В. І. Раківський, завідувач відділу автоматизації та механізації бібліотечних процесів ТОУНБ
Відповідальний за випуск:	В. І. Вітенко, директор ТОУНБ

Наклад 35 примірників

Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека,
б-р Т. Шевченка, 15, м. Тернопіль, 46001.

Тел. (0352) 52-52-64.

www.library.te.ua